

ԿՐՕՆԱՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՅԱԿՈԲՈՍՆԵՐԸ

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

(Շար. ՍԻՈՆ, 1940 Գեկա. էջ 298 էն)

ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՆՈՒՆԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՈՒՐԲՆ ՂՈՒԿԱՍԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲՆ

ՊՕՂՈՍԻ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Զերեդեան Յակոբոս (Գլխադիր) Առաքեալին կենդանութեան, Գործք Առաքելոցին հեղինակը, ամէն անգամ երբ կը խօսի, իր ընթերցողաց ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէ թէ՛ ո՞ր Յակոբոսի մասին է որ կը խօսի:

Ընդհակառակը, անոր մարտիրոսութիւնը պատմող հատուածէն վերջ (հաւանաբար ան գլխատուեցաւ 42 (կամ 44) թուականին, Հերովդէս-Ագրիպպայի հրամանաւ), ո՛չ մէկ մանրամասնութիւն կայ Յակոբոս անուան շուրջ. ան՝ երիցս կը յիշէ զայն առանց մակդիրի և բացայայտիչի:

Այսպէս, Սուրբն Պօղոս Առաքեալն ալ, խօսելով Կորնթացոց եւ Գաղատացոց թուղթերուն մէջ, Յակոբոս Զերեդիայի որդւոյն մահէն վերջ տեղի ունեցած կարգ մը դէպքերու մասին, Յակոբոս անունը կը յիշէ, առանց ըսելու աւելին (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 7, Գաղտ. Բ. 9 և 12): Շատ հետաքրքրական է զիտնալ թէ՛ ո՞ր Յակոբոսին կը վերաբերի վերի խօսքերուն ակնարկութիւնը:

Ապահովաբար, երուսաղէմի եպիսկոպոսին մասին է, պիտի ըսուի, քանի որ, բոլոր այն դէպքերը որոնք հոն ցոյց կը տրուին, Սուրբ Քաղաքին մէջն է որ տեղի կ'ունենան: Սակայն, պէտք է իմալ ունենալ թէ, ո՛չ Սուրբն Ղուկաս և ո՛չ ալ Սուրբն Պօղոս, մեզի ոչինչ կ'ըսեն երուսաղէմի եպիսկոպոսի զոյութեան մասին, և թէ ան առաքեալ էր կամ ոչ:

Իրակ զոյութիւն ունեցող անձը այս անունով, և զոր Գործք Առաքելոցի ըն-

թերցողները կը ճանչնան, միւսին (իմա՝ Գլխադիրն) մարտիրոսութենէն վերջ, այն անձն է զոր Ղուկաս աւետարանիչ մեզի ցոյց կուտայ իբրեւ Առաքեալ և Որդի Ալփեայ (Գործք. Առաք. Ա. 13):

Բնականաբար բոլորին միտքը անոր միայն կ'երթայ: Եթէ երբեք Սուրբն Ղուկաս Աւետարանիչի պէս գրադէտ մը ուրիշ ուէ մէկը չէ նշանակած, եթէ երբեք Սուրբն Պօղոս, նոյն բանը ըրած է առանց զանազանութեան, ուրիշն պէտք է եզրակացնել թէ, Զերեդեան Յակոբոս Առաքեալին մահէն վերջ, քրիստոնէական նախնական եկեղեցւոյ մէջ յիշուած այդ անձը ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ Յակոբոս, Որդի Ալփեայն Առաքեալը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ

ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Առաջին դարուն՝ միակ Յակոբոսը, որու մասին կը խօսուի, մեծ կարեւորութիւն և հեղինակութիւն ունեցող անձնաւորութիւն մըն էր:

Պետրոս Առաքեալ բանտէն հրաշքով ազատուելէն վերջ, անո՛ր մարդ կը զրկէ լուրը հաղորդելու համար. երբ Պօղոս Առաքեալ երուսաղէմ կը ժամանէ, առաջին անգամ անո՛ր կը ներկայանայ:

Յետոյ Պօղոս Առաքեալը առաջին տեղը կուտայ անոր, Յովհաննէսէն և Պետրոսէն առաջ նոյնիսկ:

Առաքելոց մէջ ամենէն հեղինակաւորը կը նկատուի, և ազգականը Փրկչին: Պօղոս՝ Եկեղեցւոյ սին կը կոչէ Յակոբոսը: Եթէ այս Յակոբոսը, փոխանակ Ալփեոսի որդին՝ Յակոբոս Առաքեալը ըլլալու, Փրկչին աշակերտներէն մին է, թէ իսկ Անոր զարմիկը, իր խօսքերը, իր գերաստիճան հանգամանքը, ժողովներու մէջ ունեցած դիրքն ու հեղինակութիւնը, Քրիստոսի Եկեղեցիին սահմանադրութեան հետ անհամաձայն ըլլալ կը թուին, որ ինչպէս կ'ըսէ նոյնինքն Պօղոս Առաքեալ «Շինեալք ի վերայ հիման առաքելոց» (Եփես. Բ. 20), ինչպէս կը յարէ նաև Սուրբն Յովհաննէս Առաքեալ «Հիմունս երկուստս և ի նոսա երկուստս անուանք երկուստս անաքելոց Գառիմն» (Յովհ. ԺԱ. 14):

ՅԱԿՈԲՈՍ ԵՒ ՅՈՒԴԱՅ

Փրկչին «եղբայրներ» կոչումներուն մէջ, ինչպէս Սուրբն Մարկոսն և Սուրբն Դուկասն մեզի ցոյց կուտան, երկու եղբայրներ կը գտնուին որոնք կը կրեն Յակոբոս և Յուդայ անունները. գարձեալ, երկուստան Առաքելոց մէջ, երկու եղբայրներ կան որ կը կոչուին Յակոբոս եւ Յուդայ: Այս զուգակրկութիւնը թերեւս ոմանց կարծել տայ որ այս երկու խումբերը իրարու հետ նոյնացուին, սակայն այդ զուգակրկութիւնը շատ ուշագրաւ կը դառնայ, նկատի առնելով որ, երկու անուանակից խումբերէն իւրաքանչիւրին մէջ, Յուդան նուազ կարեւորութիւն մ'ունի և կը յիշուի իր եղբորը պատճառաւ:

Սուրբն Դուկաս, Կորնթոս Առաքելոցին (Ա. 14) ինչպէս նաև իր Աւետարանին մէջ (Դ. 16), Յուդայ Առաքեալը կը յիշէ Յակոբոսի եղբայրը ըլլալուն պատճառաւ միայն, որ յայտնապէս միւսէն աւելի աչքառու էր: Արդ, թուղթ Կաթողիկեայցի հեղինակը, Սուրբն Յուդայ, որ ըստ աւանդութեան Փրկչին «եղբայր»ն է, կը ճանչցուի իրմէն աւելի հեղինակաւոր եղբայր մ'ունենալուն պատճառաւ միայն «Յուդայ, Յիսուսի Բերիտոսի ծառայ, և եղբայր Յակովբայ...» (Յուդայ Ա. 1):

Կարելի պիտի ըլլայ մեծ հաւանականութեամբ եղբակացնել թէ, ասոնք նոյն երկու խումբին եղբայրներն են: Եւ այս նոյնացման հաւանականութիւնը աւելի համոզիչ պիտի ըլլայ, խորհելով որ, Յուդան՝ այս թուղթին հեղինակը, ինքզինքը լաւ կերպով ճանչցնելու համար, երկդիմի արտայայտութիւն մը գործածած է, նախանական եկեղեցւոյ անձնաւորութիւններուն մէջ. ինչպէս տեսանք արդէն երկու աչքառու Յակոբոսներ կան, ասոնցմէ միոյն անուան գործածութիւնը իր կողմէն, թերեւս զրաւական կ'ըլլայ ամենաճիշդ ճանաչման մը, կերպով մը ճշգրտակ (criterium) մը, անսխալ նոյնացման...: Եւ ինչպէս որ հեղինակը իր թուղթը կ'ուղղէ «Հեթանոսաց որ յԱստուծոյ Հօրէ էք սիրեցեալք», այսինքն՝ առաջին բոլոր քրիստոնէից, առանց ցեղի և երկրի խտրութեան, ուրեմն մեզի համար անհրաժեշտ կը դառնայ ճշգրտու համար թէ՛ այս Յուդան ո՞ր

Յակոբոսին եղբայրն է, «Տեսունեղբօր», իթէ ոչ երկուստան առաքեալներէն միոյն:

ՄԱՐԻԱՄ ԿԴԷՈՎԱՅ

Սուրբն Մատթէոսի և Սուրբն Մարկոսի համաձայն, Տիրոջ «եղբայրներ»-ու մայրը, որ ներկայ կը գտնուէր խաչելութեան ատեն, Կողոթայի վրայ, Մարիամ անունով կը կոչուէր, կամ Սուրբն Յովհաննէսի համաձայն, Մարիամ Կղէովպայ, որ էր առնոտ խաչին (Տե՛ս, Մատթ. Ի. 56, Մարկ. Ժ. 40, Յովհ. Ժ. 25):

Պէտք է՞ եղբակացնել արդեօք որ այս երկու Մարիամները նոյնն են, և թէ՛, Յակոբոս «Տեսունեղբայր»ը Կղէովպայի որդին է և ո՛չ Ալիէոսի: Մեր այս եղբակացութիւնը, հեռու է խիստ ըլլալէ, վասնզի՝ կարելի է այս երեւութական անհամաձայնութիւնը բացատրել և մեկնել շատ մը կերպերով:

1. — Ոչ մէկ բան կ'արգիլէ տեսնելու Կղէովպայի և Ալիէոսի անուններուն մէջ նոյն անձը, վասնզի առաջին անունը յունական է, իսկ երկրորդը՝ սեմական: Այդ դարերուն մանաւանդ, Արեւելքի մէջ շատ տարածուած սովորութեան մը համաձայն, երկու անուններ կը կրէին, մին՝ յունական, իսկ միւսը՝ սեմական:

2. — Յակոբոսին հայրը՝ Ալիէոսը, կրնայ Մարիամին առաջին ամուսինը նրկատուիլ, իսկ Կղէովպայսը իր երկրորդ ամուսինը, ինչ որ բոլորովին պիտի արդարացնէր Մարիամ Կղէովպայ անուանումը զոր կուտայ անոր Սուրբն Յովհաննէս Աւետարանիչ:

3. — Պէտք է գիտել տալ թէ՛ Մարիամ Կղէովպան նոյն անձը է՞ «Մարիամ Յակովբայ»ի հետ, վասնզի որոշ բան մը չենք գիտեր իրենց մասին. միայն սա՛ որոշ է որ, երկուքն ալ ներկայ գտնուած են խաչին մօտ:

Վերոյիշեալ երեք մեկնութիւններէն ո՞րն է արդեօք ճշմարիտը: Ոչ ոք կրնայ որոշ և զրական կերպով բան մը յայտնել այդ մասին: Մեր բոլոր ըսածները երեւութական ենթադրութիւններ են. և ասիկա բաւական է մեզի ըսելու համար թէ՛ ինչպէս որ Նոր Կտակարանին ուրիշ հատուածները քննելու և լուսաբանելու ատեն ըսած

էինք արդէն, Ալվէտսի որդին՝ Յակոբոս Առաքեալը ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ մեր Տիրոջ ազգականը, կամ ուրիշ բառով «Տեառնեղբայր» Յակոբոս Առաքեալը:

ՏԻՐՈՋ «ՆԵՐԱՅՐՆԵՐ»ՈՒ ԱՆՀԱՒԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Տեառնեղբայր» Յակոբոսին նոյնացումը իրեն համանուն առաքեալին հետ, կ'ըսեն թէ բաւական գէշ շրջանակ մը շինած է իրեն, Տիրոջ «եղբայրներ»ու անհաւատութեան պատճառաւ, որու մասին կը խօսի Սուրբն Յովհաննէս Առաքեալ (Լ. 5):

Կրնանք պատասխանել թէ՛ Տիրոջ բոլոր «եղբայրներ»ը Առաքեալներ չէին, ինչ որ արար աշխարհ կ'ընդունի, քանի որ Աւետարանիչներու կողմէն չորս եղբայրներ և երեք քոյրեր կը յիշատակուին, և աւելին, անոնք կատարեալ թուումն մասանց չեն ըրած Փրկչին բոլոր ազգականներու մասին: Իսկ անոնք որ անհաւատ ըլլալ կը թուին, պէտք է զանոնք փնտռել Յակոբոսէն և Յուդայէն դուրս: Բաց աստի, հոս՝ խնդիրը յարաբերական անհաւատութեան մասին է, Յիսուսի այս ազգականները դեռ անհաղորդ էին իր մեծիականութեան:

Ուստի, այս շրջանին, առաքեալներուն հաւատքը շատ անյողորդ, հաստատուն և խորունկ էր, թէև յետագային՝ իր յարուածինէն վերջ, Յիսուս յանդիմանած էր զիրենք. «Երեւցաւ նոցա եւ թշնամանեաց զանհաւատութիւն նոցա և զխտասրտութիւն» (Մարկ. Ժ. 2. 14):

ՅԻՍՈՒՍԻ ԵՐԵՒՈՒՄԸ ՅԱԿՈԲՈՍԻՆ

Սուրբն Պօղոս Առաքեալ, իր առ կորէնթացիս գրած առաջին թուղթին մէջ, խօսելով յարուածինէն վերջ Յիսուսի մասին, կը գրէ. «Եւ ապա երեւցաւ Յակովբայ, ապա առաքելոցն ամենեցուն» (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 7):

Հոս ևս կարծես թէ, Յակոբոս, առաքելական խումբէն դուրս կը ձգուի, հետեւաբար անոր մաս չի կազմեր:

Սակայն, վերի հատուածին նախորդ մասերը այս հատուածին նշանակութիւնը կը պարզեն և կը լուսաւորեն:

Վերջապէս նոյն գլխուն չորրորդ հա-

մարին մէջ կ'ըսուի. «Եւ թէ՛ երեւցաւ Կեփայի, և ապա երկուսասանիցն»:

Պէ՛տք է եզրակացնել թէ Պետրոս առաքելական խումբին մաս չէր կազմեր, Տակաւին, մեզի կ'ըսուի թէ՛ Տէրը, Յակոբոսէն ետքը երեւցաւ նաեւ «Առաքելոցն ամենեցուն»: Ինչո՞ւ համար է ուրեմն երեւմանց այս թուումը: Վասնզի՝ ասոնցմէ ու մանք մասնակի, իսկ ոմանք ալ ընդհանուր երեւումներ էին, առաքելական նոյն խումբին Յակոբոս՝ որուն առանձինն երեւցաւ մեր Տէրը իր սուրբ յարուածինէն վերջ, անհրաժեշտօրէն երկուսասան առաքեալներէն մին էր, ինչպէս որ վերոյիշեալ հատուածներէն կարելի է մակարեւել և եզրակացնել:

ՅԱԿՈԲՈՍ «ՏԵԱՌՆԵՐԱՅՐ»(*) ԱՌԱՔԵԱԼԻՆ ՀՆԴԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ առաջին իշխանութեան մէջ, ան՝ առաջինը կը յիշուի Պետրոսի և Յովհաննէսի հետ (Գաղտ. Բ. 9):

Անոր խօսքերը մեծ կշիռ և արժէք կը ներկայացնեն (Գործք. Առաք. ԺԵ. 13): Պօղոս Առաքեալ, Յակոբոս «Տեառնեղբայր»ը Եկեղեցւոյ սրահներէն մին կը կոչէ (Գաղտ. Բ. 9):

Յովսեփոս և Հեկեսիպոս, «Արդար» մակդիրը կուտան անոր: Յակոբոս «Տեառնեղբայր» իր սրբութեամբը, իր աստուածապաշտութեամբը և կրօնական խմորով՝ եղած է ոչ միայն «Արդար», այլ նաեւ խորունկ հաւատացեալ մը: Իրեն անունով մեզի հասած Կաթողիկեայց Թուղթին մէջ ան իբրեւ ճշմարիտ քահանայապետ մը կը ներկայանայ: Յակոբոս և Պետրոս Առաքեալներու վարդապետութիւնները իրենց խորքին մէջ բացարձակապէս նոյնն են եւ կը մնան: Յակոբոսի վարդապետութիւնը (օրէնքը) Պօղոսի կողմէ պանծացուած հաւատքը իրենց խորքին մէջ նոյնն են:

(*) Երուսաղէմի Հայոց Ս. Պատրիարքներ Յակոբոս «Տեառնեղբայր» Առաքելոյն տօնին օրը, «Փառք ի բարձունս»-էն սկսեալ մինչեւ տարաւմար առաւօտեան ժամեղօրեան, Առաքելական Աթոռին վրայ կը բազմին, իբրեւ ճշմարիտ յաջորդներ Յակոբոս «Տեառնեղբայր», Երուսաղէմի առաջին Եպիսկոպոսին: «Տեառնեղբայր» Յակոբոս Առաքելոյն տօնը, տօնն է Երուսաղէմի Առաքելական Ս. Աթոռին, որուն զոյգ պաշտպաններէն մին է ան: միւսը ըլլալով Յակոբոս Զերեղեան «Գլխադի» Առաքելալը:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹԻԻՆ

Նոր Կտակարանին բոլոր հատուածներէն, զորս մենք ռուսափոխակերպինք, երեւան եկաւ որ, «Տեառնեղբայր» Յակոբոս Առաքեալը և Սլիփեոսի որդին Յակոբոս Առաքեալը նոյն անձերն են: Այս իրողութիւնը հաստատուեցաւ, Սուրբ Պօղոս Առաքեալին առ Փաղատացի ուղղած թուղթին բնագրէն (Ա. 19):

Եթէ երբեք, իւրաքանչիւր հատուածը
առանձինն նկատի առնել ուզէինք, թերեւ
յստակ և սեղմ եզրակացութեան մը չըկա-
րէնայինք յանդիլ, ամբողջ գրութեամբին չա-
րայարութիւնը անապատորիչ ըլլալուն պատ-
ճառաւ :

Յիսուսի կենդանութեան, Զերեդեայի
որդին Յակոբոսը, Պետրոսի և Յովհաննէսի
հետ զերակշիռ տեղ մը ունի առաքելական
խումբին մէջ, իսկ Ալփէոսի որդին Յակո-
բոս, երկրորդական աստիճանի մը վրայ կը
դանուի. և բարոյապէս չտա կը պատշաճի
իրեն տրուած կրտսերն Յակոբոս մակդիրը

Սակայն, մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի մահէն վերջ, անոր սրբութիւնը, օրէնքին հանդէպ իր նախանձախնդրութիւնը և հաւատարմութիւնը, ինչպէս նաև իր պաշտօնակիցներուն կողմէ կատարուած միահաւառ ընտրութիւնը մինչև Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետութեան, իր անձին հեղինակութիւնը տակաւ առ տակաւ բարձրացուցին. իր անուան հմայքը, Զեքիլայի որդիին՝ Յակոբոսի մահէն վերջ մանաւանդ, աւելի հռչակաւոր դարձաւ։ Ս. Քաղաքին մէջ իր տեական բնակութիւնը միւս կողմէն նուազ չնպաստեց իր այս հանգամանքին։ Այսպիսով ուրեմն, կը հակացուի թէ, ան՝ նախապէս տառներկութիւն մէջ նսեմացած դիրք մ'ունէր, սակայն տակաւ առ տակաւ Պետրոսի և Յովհաննէսի հետ նշանաւոր դարձաւ, և Եկեղեցւոյ սրններէն մին եղաւ։ Յակոբոսի կեանքին մէջ, երկու համանուն առաքեալներուն ներդաշնակութիւնը այնքան լաւ եղած է որ, Յակոբոս Առաքեալին, Յակոբոս «Տեառնեղբայր»ին հետ նոյնացումը իրբեւ վարդապետութիւն մը չէ որ երեւան կուգայ, ո՛չ ալ առարկելի եղելութիւն մը, այլ՝ բարոյական ճշմարտութիւն մը և ստուգութիւն մը որ միաժամ կը գոհացնէ ընդմիջաւ։

Հայացուեց՝ ՊԱՐԳԵՒ ԳՐԻ, ԳՐԹԱՆԷՍԵԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ
ՈՒԺԱԿԱՆ ԶՕՐՈՒՅԻՒՆԸ

«Բխսնդնեւիւնը երևան բերաւ մեծագոյն կարելի ուժական զօրութիւնը (dynamic force) մարդկային զօրմունկութեան, այն ազգերուն մէջ, որոնք յնդունեցին զայն»:

ՊԵՐՏԻԱԷՎ

Այսպէս կը գրէ «Քրիստոնէութիւն ու մարդկային գործունէութիւն» խորագրով իր մէկ ընդարձակ յօդուածին մէջ, քրիստոնէութեան արդի մեծագոյն մտածողներէն մին, Պէրտիաէվ: Այս արտայայտութիւնը անով կ'ըլլայ մասնաւորապէս ուշադրաւ, երբ նկատի առնուի յետ պատերազմեան աշխարհի ի յայտ բերած հոգեկան և իմացական պատկերը. — պատկեր՝ գոր, երկու դարեր՝ յաւակնոտ քանդումի և աճապարոտ յօրինման, իր լրումին հասցողցին, աշխարհը վերածելով իմացական քաոսի մը: Վոյթէսէն մեկնող և Նիցչէ ու Մարքս հասնող ժխտումին եռանդը, մարդկութեան արժեք անդամանելի հոգեկան ու նիւթական աղէտ: 1914-ի պատերազմը, իր յիսուն միլիոնի մօտեցող զոհերով, հանգրուան մըն է այդ աղէտի պողոտային վրայ: 1940-ի պատերազմը ուրիշ աւելի ահաւոր հանգրուան մը կը դառնայ տակաւ, քանի որ մարդկային արիւնը, անոր արժէքը, այնքան թեթեւ կշիռի կը մտնեն քրիստոնէութեան ռիսորդ վարդապետութեանց կողմէ: Դադունիք չէ թէ Դերման երկու մտածողները (Նիցչէ և Մարքս) դժբախտութեան կրօնք մը դաւաճած են գայն:

Յուսէն աւելի բան մըն է դոր կ'զգանք
մենք՝ երբ մեր դատումը կը փորձենք արդի
ընկերային եւ իմացական վարդապետու-
թեանց խարխիւներուն։ Ըստ անոնցմէ ու-
մանց, կրօնը պաշտպանն է կրաւորակա-
նութեան եւ ճակատագրի ենթարկման,
մարդէն կորզելով իր պատասխանատու-
թեան զգացումը, զայն յանձնելու համար
Աստուծոյ։ Բրիտանիէութեան կրօնին մէջ,
կը յարեն ուրիշներ, Աստուած է միայն
գործողը, իսկ մարդը՝ անոր զթութեան են-
թակայ խլեակ մը, հետեւաբար զուրկ ինք-
նաստեղծ գործունէութենէ։